

I Uvodne informacije

IPARD II program 2014-2020 predstavlja jedan od preduslova za korišćenje evropskih pretpristupnih sredstava kroz IPA II – oblast politike poljoprivrede i ruralnog razvoja. Kroz sprovođenje IPARD II programa crnogorskim poljoprivrednicima dostupno je ukupno 50.924.371,21 EUR bespovratnih sredstava, od čega sredstva EU čine 38.240.337,41 EUR, a nacionalno kofinansiranje iznosi 12.684.033,80 EUR. Dodjela bespovratne podrške ka krajnjim korisnicima isplaćuje se shodno definisanim kriterijumima u okviru od 50% do 70% u zavisnosti od vrste investicije i geografskog položaja poljoprivrednog gazdinstva i lokacije investicije. Cilj IPARD II programa je restrukturiranje i modernizacija poljoprivrednog i prerađivačkog sektora, u svrhu stvaranja konkurentnih poljoprivrednih gazdinstava i prerađivačkog sektora, koji će biti spremni za ulazak u EU i korišćenje fondova EU.

Evropska komisija je u oktobru 2017. godine zvanično dala potvrdu Crnoj Gori da strukture i sistemi za implementaciju Instrumenta pretpristupne podrške za oblast politike „Poljoprivreda i ruralni razvoj“ - IPARD II u Crnoj Gori ispunjavaju minimum uslova predviđenih Okvirnim sporazumom i Sektorskim sporazumom za IPARD II za mjere 1 i 3 IPARD II programa.

Finansijski sporazum 2014-2020 između Vlade Crne Gore i Evropske komisije o podršci za poljoprivredu i ruralni razvoj IPARD II stupio je na snagu u decembru 2017. godine. Ovim sporazumom se bliže propisuju finansijske obaveze Unije po pitanju sprovođenja IPARD II programa i definišu odredbe za povjeravanje zadataka izvršenja budžeta za dvije mjere IPARD II programa: Mjera 1 Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava i Mjera 3 Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda.

U toku 2018. godine objavljeni su prvi javni pozivi za dodjelu sredstava finansijske podrške za Mjeru 1 Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava i Mjeru 3 Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda u okviru IPARD-a II 2014-2020.

Trenutno je objavljeno po pet javnih poziva kroz obje mjere.

Dodatno, IPARD struktura nastavila je s akreditacijom ostalih mjera IPARD II programa. U septembru 2019. godine, Nacionalni službenik za ovjeravanje (NAO) poslao je zahtjev za povjeravanje zadataka izvršenja budžeta za Mjeru 7 Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja. Evropska komisija je u avgustu 2020. godine zvanično odobrila zahtjev Crne Gore i dala uslovnu akreditaciju Mjere 7, uz obavezu kvartalnog izvještavanja Evropskoj komisiji o implementaciji Akcionog plana u cilju dobijanja potpune akreditacije pomenute Mjere.

Prvi javni poziv za Mjeru 7 Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja, podmjera 7.1 Podrška investicijama za razvoj ruralnog turizma je objavljen u junu 2021. godine.

Uslovi akreditacije nijesu bili ispunjeni i bilo je blokirano potpisivanje ugovora sa korisnicima. Evropska komisija je u martu 2023. godine dala saglasnost na akreditaciju Mjere 7, pa su i ugovori kroz gore pomenuti Javni poziv kroz podmjeru 7.1 takođe potpisani.

Zbog situacije u kojoj se našao čitav svijet, uzrokovane pandemijom COVID-19, Evropska unija poslala je pismo Crnoj Gori, 27. aprila 2020. godine, koje sadrži set mjera koje države-kandidati mogu da koriste da bi izmijenili akreditovane procedure za IPARD, da bi se olakšalo korisnicima da što prije realizuju investicije, a, samim tim, Crna Gora uspješno povuče EU sredstva.

Od posebnog značaja je činjenica da je DG AGRI, osim instrukcija datih u sistemskom dijelu implementacije IPARD II programa, predložio i omogućio značajne olakšice i u dijelu finansiranja investicija. DG AGRI je kao mogućnost predstavio i procentualno povećanje avansnog dijela plaćanja korisnicima, i to u iznosu do 50% ugovorene podrške. Ova mogućnost praćena je obavezanim pokrićem iznosa avansne podrške validnom bankarskom garancijom čime bi se spriječio eventualni rizik neadekvatne potrošnje sredstava.

Naime, mogućnost isplate avansnoga dijela korisnicima je posebno važna olakšica u otežanim uslovima funkcionisanja, prvenstveno s aspekta mogućnosti brže potrošnje dostupnih sredstava u naznačenim rokovima, a u smislu dodatnoga podsticaja privrede u uslovima krize izazvane pandemijom COVID-19. Ovaj model daje posebno snažan efekat potrošnji dostupnih sredstava kada se radi o Mjeri 3, čiji su korisnici pravna lica u prerađivačkom sektoru. Fizičkim licima otežano je, ako ne i nemoguće, dobiti bankarsku garanciju, što predstavlja problem za korišćenje ovog mehanizma od strane fizičkih lica.

Dodatno, Direktorat za plaćanja omogućio je korisnicima IPARD II programa korišćenje plaćanja po fazama, odnosno korisnici mogu da dostavljaju zahtjeve za plaćanja iz djelova, kako realizuju svoje investicije. Na ovaj način, zaokružen je proces koji je propisan Sektorskim sporazumom u dijelu olakšavanja realizacije investicija za poljoprivredne proizvođače i prerađivače u Crnoj Gori.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, da bi se što više sredstava iskoristilo kroz IPARD II program, objavilo je još dodatna dva poziva kroz mjeru 1 i mjeru 3 (pete javne pozive), s fiksnim rokovima za realizaciju investicija. Prema Javnom pozivu kroz Mjeru 3, rok za realizaciju investicija je 1. oktobar 2023. godine.

Međutim, i pored svih aktivnosti i omogućavanja svih mehanizama da ugovoreni korisnici kroz IPARD realizuju investicije, kod investicija koje se odnose na nabavku opreme, problem jeste to što se ona specijalno radi po narudžbi, za šta je potreban određen vremenski period. Pored ovoga, ova oprema se uglavnom nabavlja iz inostranstva za šta je takođe potreban protok određenog vremena za dostavu. S ovim problemom se suočavaju korisnici Mjere 3, u okviru Petog javnoga poziva, upravo zbog činjenice da su ograničeni rokom za realizaciju investicija i predaju zahtjeva za isplatu. Korisnici se konstantno obraćaju Ministarstvu sa zahtjevima da im se produži rok za realizaciju ugovora, jer su procedure nabavke završene i roba naručena, ali ista još uvijek nije montirana.

Ukoliko se ove investicije ne realizuju, skoro 4 miliona EUR EU podrške biće izgubljeno, koliko je učešće Evropske unije u finansiranju 28 ugovorenih projekata.

S tim u vezi, rizik od gubitka sredstava kroz EU fondove namijenjenih Crnoj Gori sve je veći.

Dodatan problem predstavlja činjenica da su 7 projekata podnijela zahtjev za korišćenje avansa i isti su im isplaćeni. Ukoliko ni ti projekti ne realizuju investicije, Ministarstvo mora da aktivira bankarske garancije, a na taj način bismo nanijeli nepopravljivu štetu prerađivačkom sektoru u Crnoj Gori pogotovo imajući u vidu činjenicu da su investicije u skladu s projektima i ugovorima, samo imaju problem s nedostatkom vremena. Osim toga, to bi bila i šteta po ugled IPARD-a u Crnoj Gori.

II Pregled dosadašnje implementacije javnih poziva kroz Mjeru 3 i obezbjeđenje neophodne podrške za uspješnu realizaciju ostalih ugovorenih investicija kroz Mjeru 3 u okviru Petog javnoga poziva

Kroz Mjeru 3, ukupno je ugovoreno 118 projekata. Vrijednost ugovorenih investicija iznosi 71,75 miliona EUR, odnosno potencijalni iznos podrške iznosi 29,93 miliona EUR (od toga 22,46 miliona EUR EU podrške).

Od broja trenutno ugovorenih korisnika, isplaćeno je 36 korisnika, ukupnog iznosa investicije od skoro 22 miliona EUR, odnosno trenutno je isplaćena podrška u iznosu od oko 8,3 miliona EUR (od toga oko 6,2 miliona EUR EU dijela).

Peti javni poziv za Mjeru 3 Investicije u fizički kapital za preradu i marketing poljoprivrednih i proizvoda ribarstva objavljen je 6. februara 2023. godine. Prijem zahtjeva za dodjelu podrške za ovaj Javni poziv je bio od 6. februara do 6. marta 2023. godine.

Cilj raspisivanja Petog javnoga poziva za Mjeru 3 bio je da se raspoloživa sredstva po ovoj Mjeri kroz IPARD II program povuku i da se korisnicima da mogućnost da nabave opremu i vozila za koje je neophodan manji vremenski period za realizaciju u odnosu na investicije u građevini.

Na ovaj način se korisnicima obezbeđuje da unaprijede bezbjednost i kvalitet hrane i samim tim unaprijede proizvodnju, kako bi bili konkurentniji na tržištu. Takođe, povlačenjem što više sredstva koja su nam na raspolaganju kroz IPARD II program smanjujemo rizik od gubitka sredstva, tj. vraćanja sredstava u budžet Unije.

Ukoliko se realizuju svi ugovori po ovom Javnom pozivu, potrošnja sredstva će biti u iznosu od 5,04 miliona EUR podrške, što je 3,78 miliona EUR EU podrške.

Od 29 ugovorenih projekta u maju mjesecu tekuće godine ugovor je potpisalo 7 korisnika, u junu je potpisalo 19 korisnika, dok su u julu 2 korisnika potpisala ugovor. Nakon ispitnoga postupka u proceduru je vraćen jedan projekat i korisnik je potpisao ugovor u septembru tekuće godine. Rok za realizaciju ugovorenih investicija je, kako je već navedeno, 1. oktobar 2023. godine.

U skladu sa važećim procedurama u okviru IPARD II programa, nakon potpisivanja ugovora o dodjeli sredstva podrške, korisnici su u obavezi da sprovedu proceduru nabavke i da odaberu najpovoljnijeg dobavljača, kako bi mogli da krenu u realizaciju investicija. Korisnici su dužni da pošalju poziv za dostavljanje ponuda koji se objavljuje na sajtu Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Svaki korisnik sprovodi onoliko procedura nabavki (objavljuje pozive za dostavljanje ponuda) koliko je bilo ugovorenih dobavljača i minimalan rok za prijem ponuda, tj. dužina trajanja poziva za dostavljanje ponuda je 15 dana.

Procedura nabavke za prve korisnike završena je u junu mjesecu (njih 12), dok su preostali korisnici proceduru nabavke završili u julu i avgustu mjesecu (njih 13), i u septembru mjesecu (njih 3). Jedan korisnik još uvijek nije sproveo proceduru nabavke.

Ponuđači koji su odabrani kao najpovoljniji nakon završene procedure nabavke su uglavnom inostrani ponuđači, dok je manji broj ponuđača iz Crne Gore.

Za 28 korisnika koji su sproveli proceduru nabavke objavljeno je ukupno 103 poziva za dostavljanje ponuda. U prosjeku po korisniku je bilo oko 4 procedure nabavke, s tim da su neki korisnici imali i do 8 procedura nabavki, dok je manji broj korisnika imao po jednu proceduru nabavke (njih 3).

Dakle, ako uzmemo u obzir da je većina ugovora potpisana u junu mjesecu i da je većina procedura nabavki završena u junu i julu mjesecu, korisnicima je bio na raspolaganju rok od 4 mjeseca za realizaciju investicija.

Takođe, ako uzmemo još u obzir da su dobavljači većinom iz inostranstva, rok od 4 mjeseca nije bio dovoljan za realizaciju investicija, pa je stoga neophodno produžiti rok za realizaciju investicija po ovom Javnom pozivu.

U prilog navedenome govori i činjenica da je kroz prethodne javne pozive kroz Mjeru 3 koji su zatvoreni (prvi i drugi javni pozivi) u prosjeku korisnicima bio potreban 21 mjesec da realizuju investicije i predaju zahtjeve za isplatu, od momenta potpisivanja ugovora.

Na ovaj način, kroz gore pomenute i opisane mjere, a posebno kroz produžavanje roka za realizaciju investicija i predaju zahtjeva za isplatu, Vlada Crne Gore i resorno ministarstvo pomoći će crnogorskim poljoprivrednom i prerađivačkom sektoru da brže dođu do sredstava podrške i time unaprijede svoje poslovanje i smanjiće se iznos sredstava koji bi se vratili u budžet Evropske unije.